

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:06.09.2018 ✓Accepted/Kabul:20.11.2018

DOI: 10.30794/pausbed.457729

Araştırma Makalesi/ Research Article

Karadeniz, C., Aybek, E. C., (2019). "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Özel Müzelerde Çalışan Müze Uzmanlarının Kültürel Çeşitliliğe Yaklaşımları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 35, Denizli, s. 53-63.

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA BAĞLI ÖZEL MÜZELERDE ÇALIŞAN MÜZE UZMANLARININ KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞE YAKLAŞIMLARI*

Ceren KARADENİZ** Eren Can AYBEK**

Özet

Kültürün tanımı ve kullanımı her disiplinin bu kavramla ne anlatmak istediğine ve bu kavramı nasıl kullandığına göre değişse de, en yaygın tanımıyla kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği yeteneklerden oluşmuş karmaşık bir bütündür; insanoğlunun ihtiyaçlarını gidermek amacıyla meydana getirdiği maddi ve manevi unsurların toplamıdır. Bu karmaşık bütünde toplumun çeşitlilik içeren bileşenleri önemli roller üstlenerek "kültürel çeşitlilik" kavramını gündeme getirmektedir. Kültürel çeşitlilik, kültürün inanç, kimlik, değer, dil, din, yaşam biçimi, sanat, demografik unsurlar vb. bileşenlerindeki farklılıkları "zenginlik" olarak değerlendirerek, kendi inanç ve uygulama sistemlerine göre yaşayan bilinçli ve iyi örgütlenmiş toplulukları kapsayan ve bu toplulukları güçlendirerek tanımayı destekleyen bir yaklaşımdır. Çağdaş müzeler, postmodernizmin ve "yaşayan müze" yaklaşımının etkisiyle toplumla ve geçmişle yüzleşen, koleksiyonları yorumlayan, demokratik, insan haklarına saygılı ve çoğulcu bir kuruluş olma çabasındadır. Nesneden çok, "insan için var olma" amacındaki müzeler toplumsal dışlama ve ötekileştirme söylemlerini ortadan kaldırmak için postmodernizmin de etkisiyle kültürel çeşitliliğe vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda birlikte yaşama platformu oluşturma amacına odaklanan ve önyargı, ayrımcılık ve ırkçılık gibi sorunları gidermek için çalışmalar yapan müzeler, Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi ve Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nden hareketle koleksiyonlarını kültürel çeşitlilik yaklaşımıyla yönetmekte; sergi tasarımlarını, eğitsel etkinliklerini ve tanıtım çalışmalarını bu doğrultuda planlamaktadır. Bu gelişmelerden hareketle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı özel müzelerin toplumsal işlevleri çerçevesinde kültürel çeşitliliği gündeme getirdikleri müzecilik çalışmaları gerçekleştirdikleri izlenmiştir. Bu çalışma, müzecilikte kültürel çeşitliliğe ilişkin güncel uygulama örnekleri bağlamında Türkiye'deki özel müzelerin kültürel çeşitlilik olgusuna bakışını incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel çeşitlilik, Kültürlerarasılık, Kültürel miras, Müze, Müze eğitimi.

APPROACHES OF MUSEUM PROFESSIONALS WORKING IN PRIVATE MUSEUMS BOUND TO THE MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM ABOUT CULTURAL DIVERSITY

Abstract

Although the definition and use of a culture varies according to what each discipline means and how they use the concept, with a broad definition, it is a sophisticated complex of cultures, knowledge, beliefs, arts, morality, law and traditions and the ability of a human being as a member of society. It is all of the material and spiritual elements that human beings created for the sake of their needs. In this complex whole, diversified components of society play a key role and bring about the concept of "cultural diversity". Cultural diversity is an approach that considers the differences in its components such as cultural

* Bu çalışma Prof. Dr. Bekir Onur danışmanlığında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Doktora Programı bünyesinde tamamlanan "Çağdaş Müze ve Kültürel Çeşitlilik: Arkeoloji Müzesi Uzmanlarının Kültürel Çeşitliliğe İlişkin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezinden geliştirilmiş ve Pamukkale Üniversitesi tarafından 03-05 Mayıs 2018 tarihleri arasında düzenlenen Denizli II. El Sanatları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Arş.Gör. Dr. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzecilik Bölümü, ANKARA.

e-posta:ckaradeniz@ankara.edu.tr (orcid.org/0000-0001-5773-8557)

***Dr. Öğr. Üyesi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, DENİZLİ.

e-posta:eaybek@pau.edu.tr (orcid.org/0000-0003-3040-2337)

belief, identity, value, language, religion, lifestyle, art, demographic factors, etc. as a richness and includes conscious and well-organized communities that live according to their beliefs and practice systems and supports recognition by strengthening these communities. Contemporary museums strive to be a democratic, respectful and pluralistic institution that interprets collections, confronts the society and the past with the influence of postmodernism and the "living museum" approach. More than object, they are emphasizing cultural diversity under the influence of postmodernism in order to remove the discourses of social exclusion and marginalization from the grounds of "being for man". In this context, those who focus on the purpose of creating a coexistence platform and work to solve problems such as prejudice, discrimination and racism, manage their collections in a cultural diversity approach with the act of the Universal Declaration of Cultural Diversity and the Convention for the Promotion and Protection of the Diversity of Cultural Expressions and accordingly plan exhibition designs, educational activities and promotional activities in this direction. Based on these developments, it has been observed that private museums affiliated to the Ministry of Culture and Tourism have carried out the museum activities that brought cultural diversity to the agenda in the framework of their social functions. This study aims to examine the view of private museums in Turkey to cultural diversity concept in the context of current practices related to cultural diversity in museology.

Keywords: *Cultural diversity, Intercultural heritage, Cultural heritage, Museum, Museum education.*

1. MÜZE VE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK

Kültürün tanımı ve kullanımı her disiplinin bu kavramla ne anlatmak istediğine ve bu kavramı nasıl kullandığına göre değişse de, en yaygın tanımıyla kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak kazandığı bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bir bütündür; insanoğlunun ihtiyaçlarını gidermek amacıyla meydana getirdiği maddi ve manevi unsurların hepsidir. Kültürel çeşitlilik, çağdaş toplumlarda gözlemlenen, kültürün inanç, kimlik, değer, dil, din, yaşam biçimi, sanat, demografik unsurlar vb. bileşenlerindeki farklılıkları "zenginlik" olarak değerlendirerek, kendi inanç ve uygulama sistemlerine göre yaşayan bilinçli ve iyi örgütlenmiş bütün grupları kapsayan ve bu grupları güçlendirerek tanımayı destekleyen bir yaklaşımdır. Kültürel çeşitliliğin modern toplumlarda üç biçimi yaygındır: İlki, toplumlarının baskın anlam ve değer sistemlerini paylaşırken, bunun içinde kendi hayat tarzlarına yer açmaya çalışan ve alt kültürel çeşitliliği oluşturan gruplardır. İkincisi, baskın kültürün bazı merkezi ilke veya değerlerine eleştirel yaklaşan ve bunları uygun biçimlerde yeniden oluşturmaya çalışan gruplardır. Üçüncüsü ise, toplumsal çeşitlilik olarak adlandırılan ve çağdaş toplumların çoğunda gözlemlenen, kendi inanç ve uygulama sistemlerine göre yaşayan bilinçli ve iyi örgütlenmiş gruplardır. Çok kültürlülük ve kültürel çeşitlilik kavramları genellikle Parekh'in sözünü ettiği birinci ve ikinci gruplar için değil, çağdaş toplumların çoğunda gözlemlenen, kendi inanç ve uygulama sistemlerine göre yaşayan birçok bilinçli ve iyi örgütlenmiş gruplar için kullanılmaktadır.

Kültürel çeşitlilik kavramı, farklılıklara saygı göstermeyi; farklı değer, inanç ve yaşam biçimlerini ulusal ve uluslararası düzeyde tanımayı destekleyen ve güçlendiren bir araç olarak yaygınlaşmaktadır (Parekh, 2002:16). Kültürel çeşitliliğin 1980'den sonra postmodernizmle birlikte kabul gören bir kavram olduğu bilinmektedir. Harvey (2014:74), Lord (2006:12) ve Jameson (2011:110) gibi kuramcılar postmodernizmin öteki olarak kabul edilenleri çoğulcu bir tavırla ve halkın katılımını sağlayarak kucakladığını savunmaktadırlar. Kişisel ve kişilerarasılığın vurgulandığı postmodernizmde insana özgü bir dünya yaratma ideali egemendir. Dolayısıyla böyle bir ortamda kültür artık kendi içinde bir ürün olmuş ve hoşgörü, kültür eleştirisi, dinsel canlanmalar ve kültürler postmodernizm kuramı olarak adlandırılan serbest düşünce koalisyonu oluşturmuştur. Bu koalisyonun en belirgin olarak izlendiği kurumlardan biri "müze"dir.

UNESCO'nun 2001'de Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'ni yayımlaması ve 2005'te Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin kabul edilmesi, kültürel çeşitliliğin 21. yüzyılın çağdaş müzesinin toplumsal işlevlerinde önemli bir değişim aracı olarak kabul görmesini sağlamıştır (UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi, 2005). Sözleşmeyle birlikte, kültürel çeşitliliğin tercihlerin çeşitliliğini artıran ve insani kapasiteler ile değerleri besleyen zengin ve çeşitli bir dünya yarattığı belirtilmiş ve bu nedenle topluluklar, halklar ve uluslar için sürdürülebilir kalkınmanın ana etkeni olduğu vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul gören müze de, "yeni müze" yaklaşımıyla birlikte kültürel yaşam ve ifade çeşitliliğini korumak ve desteklemek amacıyla toplumsal işlevlerine öncelik veren demokratik bir kurum olarak şekillenmiştir.

Message'a (2006:603) göre, çağımız müzesi "yeni müze" kavramıyla açıklanabilir. Message (2006:604) yeni müzelerin, çağdaş fiziksel özellikleriyle, kültür nesnelere, tarihi kalıntıları ve deneyimleri paylaşmaya

adandığını belirtmektedir. Müzeler artık sadece belirli bir kesimi temsil ettiği düşünülen kültür nesnelere sergileyen ortamlar değildir. Müzeler Lord (2007)'un adlandırdığı gibi "kültürel hızlandırıcı" kurumlardır. Bunun anlamı müzelerin teknolojik ve toplumsal değişim konusundaki farkındalığımızı artırmasıdır. Ambrose ve Paine (2006:43) de, müzelerin toplumsal ve kültürel sorumluluklarının başında farklı etnik grupların tarihini ve kültürünü temsil etmek, sergilemek ve kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalık yaratmak geldiğini vurgulamaktadır. Farklı etnik grupların yanı sıra toplumun her kesiminden insanın gönüllü müze etkinliklerine, müze atölyelerine ya da müzede açılan kurslara katılma olanakları sağlamak da müzelerin toplumsal ve kültürel sorumluluklarından biridir.

Lord'a (2007) göre müzeler kültürel farkındalığı hızlandırır ve kültürel gelişmeler konusunda güncel bilgi sunarlar. Bu süreci üç yolla gerçekleştirirler:

1. Değişimi gösteren nesnelere toplayarak (Örneğin, ulaşım taşıtlarındaki çağlar boyu yaşanan değişimleri gözler önüne sererek, kültürlerarası uygulamaları karşılaştırarak vb.).
2. Değişimi uzman görüşlerini kullanarak ve yorumlayarak.
3. Sanat eserlerini çarpıcı yorumlarla ve çeşitli etkinliklerle destekleyecek şekilde sergileyerek.

Hudson (2009)'a göre, çağdaş ve iyi bir müze izleyicileri ziyaret ederken kendilerini iyi hissettikleri müzedir. Bir müzenin çağdaş müze özellikleri taşıyabilmesi için çağdaş müze mimarisini izlemesi ve mümkünse uygulaması, müze koleksiyonları hakkında derinlemesine araştırma ve geliştirme çalışmaları yapması ve koleksiyonları farklı biçimlerde vurgulaması, sergilenen nesnelere sunum ve yorumu konusunda inisiyatif üstlenmesi, müzeyi bir araştırma kurumu olarak benimsemesi ve müze yayınlarına önem vererek müze yayınlarının çeşitliliğini ve ulaşılabilirliğini sağlaması gerekmektedir. Farklı izleyici gruplarını göz önünde bulundurarak onlara yönelik eğitim programları hazırlaması, eğitim dışında çeşitli etkinlikler hazırlaması, müzenin tanıtımına (reklam ve pazarlama) önem vermeli, müzenin yönetimini profesyonel olarak sürdürmeli ve izleyici geliştirme çalışmaları gerçekleştirmektedir.

2005'ten beri kültürel çeşitlilik kavramına ilişkin uluslararası düzeyde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili sözleşmelerde, ulusal ve uluslararası bildirgelerde çocukların, kadınların, azınlıkların, etnik grupların vb. toplulukların- farklı bir ifadeyle her türlü özne kimliklerin- haklarına yapılan vurgular yeni müzenin de toplumsal işlevini belirlemiştir. Dolayısıyla müzenin temsil ettiği farklı gruplar arasında sosyo-ekonomik düzey farklılıkları, cinsiyet ve yaş farklılıkları ve etnik farklılıklar belirgin biçimde öne çıkmış ve müzenin 21. yüzyılın ilk çeyreğiyle birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel çeşitliliği temsil eden demokratik bir kurum olduğu görüşü yaygınlaşmıştır (Harrison, 2005).

Crooke'a göre (2007:81) çokkültürlülük, kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası iyi ilişkiler kurmak müzecilik konusunda yeni bileşenlerin nasıl örgütlendiği, çağdaş müzeciliğin ne ölçüde takip edildiği ve nasıl bir kültür politikası planlandığı ile ilişkilidir. Kültür politikasını oluştururken müzelerin çokkültürlülük ve kültürel çeşitlilik konularında oynayacakları rollerin saptanmasında farklı kültürlerin özellikleri çok iyi bilinmelidir. Müzelerin kültürel çeşitliliğe ilişkin yaklaşımlarının koleksiyon oluşturma, sergileme, politika hazırlama, sunum, eğitim ve diğer kurum/ kuruluşlarla iş birliği geliştirme aşamalarında izlendiği söylenebilir. Bu bağlamda Padmini'ye (2009:81) göre müzede kültürel çeşitlilik şöyle sunulabilir:

1. *Müze Koleksiyonlarında Kültürel Çeşitliliği Aramak*: Koleksiyonlardaki kültürel çeşitliliği temsil eden nesnelere incelenir ve sergilerde kullanılacak biçimde sınıflandırılır. Koleksiyonu bulunmayan ve sadece internet üzerinden sanal olarak hizmet veren müzeler de bulunmaktadır. Bu müzeler koleksiyonlarını dijital ortamda izleyicinin merakına sunarlar. Örneğin, Kanada'daki Sanal Göç Müzesi, *Açık Kapılar – Kapalı Kapılar* adlı sergide II. Dünya Savaşı'nın parçaladığı ailelerin hikâyelerini, fotoğraflar, biyografiler, ses kayıtları ve videolar aracılığıyla anlatmaktadır.

2. *Kültürleri Sergilemek*: Müze, bir yüzleşme, müzakere ve deneyim ortamıdır. Victoria ve Albert Müzesi Asyalı kadınlarla iş birliği yaparak Asya sanatlarını konu edinen beş yıl süreli atölye çalışmaları tasarlamış, Asya'da evi temsil eden yöresel çadır yapım sanatını müzeye taşımıştır. Atölyelerde üretilen çadırlar müzede Uzak Doğu ve Asya galerilerinde sergilenmiştir.

3. *Deneyimler Sunmak*: Kültürel çeşitliliği sunma sürecinde koleksiyon oluşturmak, sergi tasarlamak ve müze programları hazırlamak kadar izleyici geliştirme stratejileri oluşturmak da önemlidir. Bu süreçte müze izleyicilerinin farklı kültürel, etnik ve sosyal yapıdan gelmesi önemlidir. Avustralya'daki Melbourne Göç Müzesi toplum programlarına öncelik vermiş, 2008'de Sudanlı göçmen topluluklarla 12 ay boyunca çalışarak 1800 kişinin katıldığı Sudan Kültür Festivali'ni hazırlamıştır.

4. *İş birliği Sağlamak*: Müze için sergi tasarımı ve eğitim programlarının hazırlanması süreçlerinde farklı gruplarla iş birliği yapmak önemlidir. Bu anlayış müzeyi kapsayıcı, katılımlı ve demokratik bir kurum yapar, çünkü geleceğin müzesi ideolojik olarak tarafsız kalacak, toplumun ortak hedeflerini takip ederek, toplumu her platformda destekleyen bir itici güç olarak varlığını sürdürecektir ve kültürel çeşitliliği çalışmak için en uygun ortam olacaktır.

Müzeler, çeşitliliği hatırlatmak ve bu çeşitliliğin algılanacağı çerçeveler oluşturmak amacıyla öncelikle 21. yüzyılın popüler ve tartışmalı kavramlarına vurgu yapmışlardır: kültürlerarası diyalog, çokkültürlülük ve katılım. Çokuluslu ülkelerde 1970'den sonra dil ve nüfus politikalarında yaşanan değişimlerle birlikte, Kanada ve Avustralya'da çokkültürlülük politikaları ilan edilmiştir. Böylece Avrupa ülkelerinde de homojen toplum iddiaları devlet politikalarından çıkarılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla artık, toplumla iletişime geçmek, anlaşmazlıkları gidermek ve demokratik bir tartışma platformu hazırlamak için belirlenen ideal kurum müzedir. Müzelerin 1990'dan beri UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşlarla iş birliği yaparak kültürlerarası diyalogu geliştirmek için aktif roller oynadıkları, ulusal ve uluslararası projeler hazırladıkları görülmektedir. Öte yandan, göçmenlerin ve azınlık toplulukların yoğun olduğu ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa ve Avustralya gibi çokuluslu ülkelerde müzelerin, çokkültürlülük kavramının neden olduğu tartışmalar için bir toplumsal platform oluşturmak amacıyla kullanıldığı da izlenmektedir.

Çokkültürlülük ya da çokkültürcülük yaklaşımlarının kültürel çeşitlilik olgusunu desteklemek için geliştirilmiş ideolojiler olduğuna ve küresel kapitalizmin anahtar sözcükleri arasında yer aldığına ilişkin görüşler vardır. Ayrıca kültürel çeşitlilik kapsamında farklı toplulukların çatısı altında farklı kimlik ve toplulukların öne çıkabileceğinden ve bu durumun diğerleri açısından özgürlük kısıtlamasına ya da ayrıma yol açabileceğinden de endişelenilmektedir (Yürüşen, 1998; Zizek, 2001; Barry, 2001 ve İnsel, 2006). Müzecilik açısından düşünüldüğünde, kültürel çeşitlilik ve çokkültürlülük söylemleri toplum tarafından merkezi ve seçkin bir kurum olarak kabul edilen müzenin izleyicisine doğrudan ulaşmasını sağlayabilir. Ayrıca ayrımcılık, ırkçılık, cinsiyete dayalı eşitsizlik, din kaynaklı fobiler, önyargılar ve adalet talepleri demokratik müze platformunda özgürce dile getirilebilir. Bu süreçte en hassas nokta şüphesiz kültürel çeşitlilik yaklaşımı altında belli bir kültürün merkeziliğinden kaçınmak ve evrenselliği göz ardı etmemektir. Her kültürün eşit değere sahip olduğu düşüncesinden hareketle müze temalarında kültürel çeşitlilik olgusunu müze ile sınırlı tutmayarak sivil topluma yaşamın önemli bir parçası olarak benimsetmek ise fark yaratacaktır.

2. TÜRKİYE'DE MÜZELERDE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK YAKLAŞIMLARI

Türkiye'nin uluslararası kültürel çeşitlilik politikasından özellikle kurumsal düzeyde etkilendiği söylenebilir. 1980 sonrasında küreselleşme, özelleşme ve AB'ye uyum yasalarının etkisiyle katılımcılık, demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar kamu yönetimine yansımış; 1980 öncesinin güçlü devlet anlayışı sorgulanmaya başlanmıştır. Küreselleşme ve özelleşme kültür sektörünü yakından etkilemiş, ilk etkilerini müzeler üzerinde göstermiştir. Aynı dönemde kalkınma planlarında müzelerin işlevlerine vurgu yapılması ve özel müzelerin yeni müzecilik anlayışıyla eşitlikçi, demokratik, paylaşımcı ve katılımcı bir müze ortamı oluşturma girişimleri Türk müzeciliğinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanabilir. 2000'den itibaren AB'ye üyelik sürecinde atılan adımlar ve özel sektörün kültür alanında artan yatırımlarıyla birlikte Türkiye müzeleri çağdaş işlevlerine odaklanmıştır. Bu süreçte müzelerde çağdaş müzecilik uygulama örneklerine rastlanmakla birlikte, kültürel çeşitlilik anlayışının tam olarak uygulanabildiğini söylemek doğru olmaz. Kültürel çeşitlilikle birlikte yürütülen kültürlerarası diyalog projelerinin ancak 2000'den sonra başlatıldığı bilinmektedir. 2010'da Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından ortak yayınlanan AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog-Müzeler Hibe Programı (ICD-MUSE) ile çok sayıda müze Avrupa'daki müzelerle iş birliği yapmıştır. Müzelerin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ile yürütülen bu program ile birçok müzeye sanal uygulamalar yerleştirilmiş, dijital müze envanterleri hazırlanmış, eğitim projeleri uygulanmış ve müzelerin

operasyonel, kurumsal ve yönetsel kapasitelerinin artırılması için stratejiler belirlenmiştir. Bu stratejilerle birlikte çağdaş müzelerin yeni müzecilik yaklaşımını nasıl ele aldıklarının incelenmesi ve uygulama örneklerinin analiz edilmesi gündeme gelmiştir. Yeni müzelerin çağdaş işlevleri kapsamında kültürel çeşitlilik yaklaşımından hareketle toplumsal işlevlerini önceleyerek bu süreçte müzeyi ulaşılır hale getirmek; sergi ve etkinliklere katılımı sağlamak; ziyaretçi araştırması yapmak; somut olmayan kültürel mirası korumak ve sürdürmek; kent kültürünü ve belleğini tüm bileşenleriyle birlikte temsil etmek; göç, yoksulluk, mültecilik ya da ırkçılık gibi güncel sorunları araştırmak ve çözüm yolları üretmek, çağdaş öğrenme yaklaşımlarını uygulamak, teknoloji kullanımında çağı yakalamak; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, ilgi grupları, dini topluluklar, resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği sağlamak ve tanıtım yapmak gibi görevler üstlendikleri görülmüştür.

3.YÖNTEM

Bu araştırma, müze uzmanlarının kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalıklarını ölçebilecek geçerli bir araç geliştirmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Ölçek geliştirme süreci temelde iki aşamada tamamlanmıştır. İlk aşamada madde geliştirme amacıyla nitel veriler toplanmış ve analiz edilmiş, ikinci aşamada ise ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları için nicel veriler toplanarak analiz edilmiştir.

3.1.Çalışma Grubu

Ölçek geliştirme sürecinin ilk aşaması madde havuzunun oluşturulmasıdır. Madde havuzu alanyazından ve müze uzmanlarının görüşlerinden hareketle oluşturulmuştur. Madde havuzu oluşturma çalışmasına T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne ve çeşitli Belediyelere bağlı devlet müzeleri ile özel müzelerde çalışan 53 müze uzmanı katılmıştır. Madde havuzu hazırlama sürecinde çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Kartopu örnekleme türünde araştırmacı, konuya ilişkin en çok bilgi sahibi olan kişilere ulaşmaya çalışır. Ulaşılan kişilerin araştırmacıya önerceği isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam edecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu nedenle araştırmacı, müzelerde çalışan uzmanların, konu hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündükleri diğer müze uzmanlarına ulaşarak madde havuzu oluşturma sürecinin çalışma grubunu belirlemiştir.

Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışması için çalışma grubunu, arkeoloji müzeleri dışındaki T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı devlet statüsünde ya da özel statüde bulunan müzelerde görev yapan müze uzmanları (arkeolog ve müze araştırmacıları), müze eğitimi ya da müze bilim lisansüstü programlarında öğretim üyesi olarak görev yapan akademisyenler ve aynı programlarda öğrenim gören yüksek lisans öğrencilerinden oluşan 160 kişi oluşturmuştur. Ancak uç değerlerin çıkarılmasıyla birlikte açımlayıcı faktör analizi 130 kişiye ait veriler ile yapılmıştır.

3.2.Ölçme Aracı Geliştirme Süreci

Müze uzmanlarının kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalıklarını belirlemeye yönelik oluşturulan ölçekte kullanılan maddeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilen alan yazın taraması ve madde havuzu çalışması sonucunda oluşturulmuştur. Ölçekte yer alacak maddeleri oluşturmak için üç sorudan oluşan yapılandırılmış bir soru formu hazırlanmış ve bu araç, seçilen iki müze uzmanına gönderilmiştir. Araç, çağdaş müzenin toplumsal işlevleri bağlamında ulaşılabilirlik ve kültürel çeşitlilik olgularına ilişkin şu soruları içermiştir.

1. Çağdaş müzenin toplumsal işlevleri nelerdir?
2. Müzeyi herkes için ulaşılabilir kılmamanın yolları nelerdir?
3. Müzenin sergi ve etkinliklerinde kültürel çeşitliliği vurgulamanın yolları nelerdir?

Araca ilişkin uzmanların görüşleri alındıktan sonra araç, uzmanların kişisel olarak tanıdıkları 11 farklı ildeki müzelerde görev yapan 53 müze uzmanına ulaştırılmıştır. Bu uzmanların görev yaptıkları müzeler Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Türk Hamam Müzesi (Ankara), İstanbul Arkeoloji Müzesi, Mardin Müzesi, Diyarbakır Müzesi, Aydın Arkeoloji Müzesi, Konya Müzesi, Tire Müzesi (İzmir), Afrodiasias Müzesi (Aydın), Çankırı Müzesi, Yozgat Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi (İstanbul) ve Batman Müzesi'dir. Yapılandırılmış soru formlarından elde

edilen veriler betimsel bir yaklaşımla, herhangi bir yorum yapılmadan sunulmuştur. İç geçerliğin sağlanabilmesi için soru formları iki araştırmacı tarafından incelenmiş ve bulgular karşılaştırılmıştır. Veri analizi sürecinde araştırma verilerinin ayrı bir yerde dökümü alınmış, katılımcı yanıtlarından hareketle alt kodlar, kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Uzmanlardan alınan yanıtların metne dönüştürülmesi ve kodlandırılması sonucunda açık uçlu üç soruya ilişkin “müzenin toplumsal işlevi, ulaşılabilirlik ve kültürel çeşitlilik yaklaşımı” adlı temalar belirlenmiştir. “Kültürel Çeşitlilik Yaklaşımı” adlı temada yer alan ifadeler madde havuzu oluşturmada kullanılmıştır. Katılımcılar çağdaş müzenin toplumsal işlevinin insanlara tarih, kültür ve çevre bilinci kazandırmak olduğunu vurgulayarak, kültürel değer oluşturarak topluma yön verme ve toplumla iletişim kurma gibi işlevlere vurgu yapmışlardır. Katılımcılara göre, müzeyi herkes için ulaşılabilir kılmak amacıyla önce müzenin tanıtımına önem vermek gerekmektedir. Müzenin diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmasını ve bir politika geliştirerek bu doğrultuda hareket etmesini sağlamak müzeyi ulaşılır kılacaktır. Aynı zamanda çağdaş müzenin ziyaretçi ilişkilerini önemsemesi ve insanların ilgisini çekmek için teknolojiyi yakından izlemesi gerektiği de belirtilmiştir.

Madde havuzu çalışmasında gerçekleştirilen betimsel analiz ile saptanan temalar araştırmacı tarafından yapılan alan yazın taramasıyla birleştirilmiştir. Uzman görüşleri alan yazın ile desteklenerek müzelerin kültürel çeşitliliği “sergi tasarımı, sunum, araştırma, müze eğitimi, müze-ziyaretçi ilişkileri, müze mimarisi, tanıtım ve pazarlama stratejileri” bağlamında ele aldıkları saptanmıştır. Bu belirlemeler doğrultusunda araştırmacı uzmanların da görüşlerini alarak 14 olumsuz, 22 olumlu ifadeden oluşan 36 maddelik bir ölçme aracı geliştirmiştir.

Kültürel çeşitliliğin müzede yorumlanmasına ve sunulmasına ilişkin alan yazını yansıtan ifadeler ve 53 uzman tarafından yanıtlanan soru formlarından yola çıkarak yapılan betimsel analizde bulunan ifadeler bilgisayara aktarılmıştır. İfadeler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalında görev yapmakta olan öğretim üyelerinin, Tez İzleme Komitesi’nde yer alan öğretim üyelerinin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne bağlı müzelerde yönetici pozisyonunda çalışan uzmanların görüşüne sunulmuştur. Özgüven’e (2004) göre, madde sayısının ölçekte bulunması istenilen güvenilirlik düzeyinin öngördüğü en alt sınırla, pratik ve ekonomik zorunluluklarla, bireyin dikkat ve güdüsünün belirlediği üst sınır arasında uygun bir sayı olması gerekir. Bu görüşten hareketle, uzman görüşleri tekrar değerlendirilerek ölçmek istenilen niteliklerin iyi örneklenebildiği ve alt kategorileri birbirinden ayırt edebilmeye yeterli olduğu düşünülen 36 maddelik bir ölçme aracı (25 olumlu, 16 olumsuz madde) oluşturulmuştur.

Müze uzmanlarının kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalıklarını belirleme ölçeği maddelerinin beş seçenekli Likert tipi dereceleme ölçeği halinde hazırlanmasına karar verilmiştir. 41 maddelik taslak ölçekte ifadeler alt alta sıralanmış ve ifadelerin karşısına “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “emin değilim”, “katılmıyorum”, “hiç katılmıyorum” biçiminde derecelendirilmiş yanıt seçenekleri verilmiştir. Ayrıca ölçeğin başında, müze uzmanının cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, uzmanlık alanı, meslekteki ve çalıştığı müzedeki hizmet yılı gibi demografik bilgilerine yer veren bir bölüm de bulunmuştur. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler yazılırken, olumlu ya da olumsuz yanıtlamaya yönlendirici etki yapma olasılığını azaltmak için olumlu ve olumsuz ifadeler karışık olarak sıralanmıştır. Bir sonraki aşamada ise, maddeler yeniden değerlendirilmiş, uygun uzunlukta, anlamı açık, dili sade, dilbilgisi bakımından doğru ve müze uzmanlarını ilgilendirecek düzeyde olmaları için gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Maddeler yeniden düzenlenirken olgusal ifadeler içermemelerine, yönlendirici ve taraflı olmamalarına ve çift olumsuz ifadeler bulundurmamalarına dikkat edilmiştir. Ölçekteki maddeler değişik anlamlara yol açmadan, öz ve sade bir biçimde ifade edilmeye çalışılmıştır. Böylece hazırlanan 41 maddeden oluşan ölçme aracı, alanla ilgili uzmanların görüşlerine sunulurken anlatımda eksiklik ya da yanlış anlamaya yol açabilecek bir karmaşa olup olmadığı kontrol edilerek; belirtilen eleştiri ve öneriler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve 36 madde (14 olumsuz, 22 olumlu madde) olarak son şeklini almıştır. Ölçme aracı yanıtlayacak müze uzmanları için bir yönerge sayfası hazırlanarak ölçeğe eklenmiştir. Ölçme aracı yönerge sayfasıyla birlikte T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne sunulmuş ve aracın ilk olarak Bakanlığa bağlı özel müzelerde, daha sonra da devlet arkeoloji müzelerinde uygulanabilmesi için uzman görüşü ve izin istenmiştir. Bakanlık tarafından uygunluğu incelenen ölçme aracı için ilgili izin alınmış ve araç, “<http://www.e-anket.net/muze>” linkine katılımcı onam formuyla birlikte yüklenmiş ve katılımcılar tarafından çevrimiçi ortamda doldurulmuştur.

3.3.Verilerin analizi

Ölçek geliştirme sürecinde, madde analizleri madde-toplam korelasyonlarına bağlı olarak yapılmıştır. Ayrıca temel bileşenler analizine dayalı olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi öncesi uçdeğerler veri setinden çıkarılmış ve analizler 130 müze uzmanının verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.4.Bulgular ve Yorum

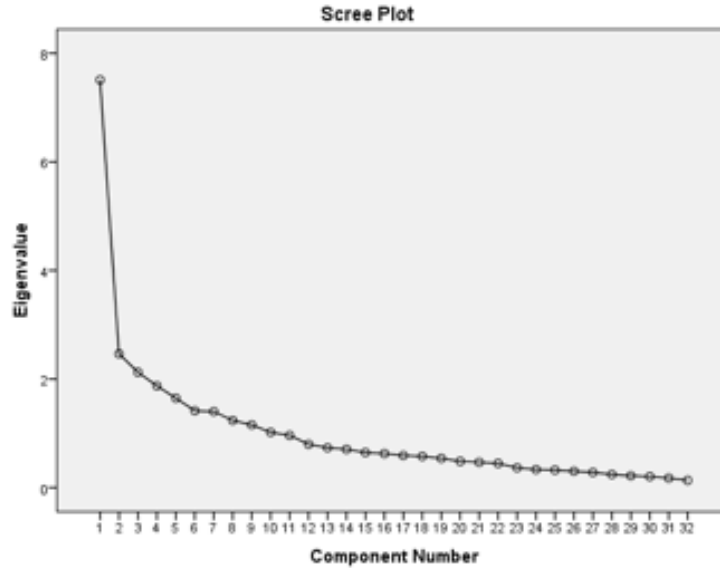
Ölçme aracının geliştirilme sürecinde öncelikle madde analizi yapılmış ve açımlayıcı faktör analizinin hangi maddeler ile yapılacağı saptanmıştır. Madde analizi için madde-toplam korelasyonları hesaplanmış ve toplam puanla anlamlı ilişki göstermeyen maddeler faktör analizine dâhil edilmemiştir. Madde analizi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Madde Analizi Sonuçları

Madde No	r	Madde No	r
1	.43**	19	-.06
2	.44**	20	.58**
3	.45**	21	.33**
4	.43**	22	.63**
5	.12	23	.56**
6	.55**	24	.32**
7	.53**	25	.44**
8	.07	26	.52**
9	.39**	27	.38**
10	.24**	28	.58**
11	.21**	29	.37**
12	.47**	30	.57**
13	.40**	31	.44**
14	.47**	32	.46**
15	.48**	33	.59**
16	.44**	34	.52**
17	.39**	35	-.13
18	.57**	36	.40**

**p < .01

Buna göre; 5, 8, 19 ve 35. Maddelerinin ayırt edici maddeler olmadığı görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizine bu dört madde dâhil edilmemiş ve bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi için faktör çıkarma yöntemi olarak temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .77 ve Bartlett küresellik testinin manidar olması (p < .05) sebebiyle ve ulaşılabilecek müze uzman sayısının kısıtlı olduğu da göz önüne alındığında verilerin faktör analizine uygun olduğuna karar verilmiştir. Faktör sayısına karar vermek için scree plot grafiği ve faktör öz değerlerinden yararlanılmıştır. Bu aşamada elde edilen scree plot grafiği Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Faktör Analizi İlk Aşama Scree Plot Grafiği

Grafikte, maddelerin tek bir başat faktöre sahip olabileceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle tek faktörlü yapı test edilmiştir. Maddeler tek bir faktör altında toplanacağı için eksen döndürme işlemi yapılmamıştır. Buna göre, faktör yük değeri için ölçüt .40; ortak varyansa etki için ölçüt .20 olarak alındığında toplam varyansın %31.92'sini açıklayan 20 madde ile tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Açıklayıcı faktör analizine ait sonuçlar Tablo 2'de özetlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre 21 ve 31. Maddelerin ortak varyansa katkısı .20'nin altında olmasına karşın, hem maddelerin ölçekteki önemi hem de faktör yük değerlerinin yüksek oluşu göz önünde bulundurularak ölçekte yer almasına karar verilmiştir. Buna göre, kalan 20 madde için güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach alfa katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır. Nunnally (1967), alfa (α) katsayısına bağlı olarak bir ölçeğin güvenilirliği $80 \leq \alpha < .100$ ise ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu ifade etmektedir. Bu ifadeden hareketle ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğunu görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Çağdaş müzelerin kültürel çeşitlilik yaklaşımından hareketle toplumsal işlevlerini müzeyi ulaşılır hale getirmek; sergi ve etkinliklere katılımı sağlamak; ziyaretçi araştırması yapmak; somut olmayan kültürel mirası korumak ve sürdürmek; kent kültürünü ve belleğini tüm bileşenleriyle birlikte temsil etmek; göç, yoksulluk, mültecilik ya da ırkçılık gibi güncel sorunları araştırmak ve çözüm yolları üretmek, çağdaş öğrenme yaklaşımlarını uygulamak, teknoloji kullanımında çağı yakalamak; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, ilgi grupları, dini topluluklar, resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği sağlamak ve tanıtım yapmak gibi işlevleri yerine getirmek amacıyla öne çıkardıkları görülmektedir. Müzelerin bu süreçte farklı topluluklarla gerçekleştirdikleri çalışmaların temelinde öncelikle müzenin sayıca da çok ve çeşitli izleyici için ulaşılabilir hale getirilmesi düşüncesi yatar. Bu amaçla müze iç ve dış yapı unsurlarının ve donanımının gözden geçirilmesi, yüz yüze ve uzaktan eğitim yoluyla halkla buluşması ve tanıtım etkinliklerine ağırlık vermesi gibi çalışmalar ulaşılabilirlik kapsamına alınır. Müzelerin ulaşılabilirliği sağlama girişimleri kapsamında engelli ziyaretçilere öncelik tanıdığı ve müze donanımlarının özellikle engellilere, çocuklara ve ileri yetişkinlere yönelik olarak yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Müzenin ulaşılır hale getirilmesi için sergi tasarımlarına yeniden göz atılması, sergi tasarımında çağdaş standartların belirlenmesi, farklı ilgi gruplarının tercih ve ihtiyaçlarını dikkate alması, müzenin engelsiz bina özellikleri taşıması, etkinlik alanlarının engelsiz hale getirilmesi, müze teknolojilerinin kullanılması ve her müzenin kendi içeriğini kullanarak engellilere ilişkin kültürü gündeme getirecek sergi ve etkinliklerin tasarlanmasına ilişkin örneklere daha sık rastlanmaktadır.

Tablo 2. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Ortak Varyansa Katkı	Faktör Yük Değeri
1	.214	.463
2	.216	.465
3	.228	.477
4	.274	.523
6	.355	.595
7	.213	.461
12	.321	.567
14	.264	.514
16	.251	.501
18	.484	.696
20	.417	.646
21	.184	.429
22	.548	.740
23	.373	.610
28	.342	.585
30	.333	.577
31	.198	.445
32	.296	.544
33	.467	.684
34	.408	.639
Açıklanan varyans = %31.92		

Çağdaş müzelerin işlevlerinden biri de izleyicilerin müzecilik süreçlerine katılımını sağlamaktır. Bu bağlamda toplumsal, ekonomik ve eğitsel değişimlerin etkisiyle çocuklar, yaşlılar, kadınlar, etnik gruplar, engelliler ve farklı ilgi gruplarına yönelik katılım stratejileri geliştirirler. Bu stratejiler müze içini ve dışını kapsar. Müze içinden katılım, kültürel mirasın paydaşlarının ve müze uzmanlarının müzede öğrenme ve eğlenme sürecine katkılarını içerir. Müze dışından katılım ise, ziyaretçi tarafından sergi ve gösterimlere katılım, eğitim etkinliklerine katılım, sunumlara ve rehberli turlara katılım, müze yayınlarını takip etme ve müzenin bilgi servislerinden yararlanma faaliyetlerini kapsar. Dolayısıyla bu etkinliklerin tamamı aslında müzelerin geniş ziyaretçi kitlelerine sahip olmak ve bu kitleyi tanıma istekleriyle gerçekleşmektedir. Bu stratejiler kapsamında müzelerin öncelikle ziyaretçi araştırmaları yaparak, ziyaretçinin özellikleri ve ziyaretin nitelikleri gibi konulara vurgu yaptıkları görülmektedir. Ziyaretçi araştırmaları kapsamında sıkça ele alınan konuların, ziyaretçilerin demografik özellikleri, sergi ya da etkinlikler üzerine ziyaretçi görüşleri, müzedeki eğitimin niteliği ve hizmet kalitesinin artırılmasında ziyaretçi geri bildirimlerinin rolü olduğu görülmüştür (Falk, 2009:56). Dolayısıyla yeni müzenin, ziyaretçi araştırması yaparak hem istediği kültürel çeşitliliğe ulaşmayı, hem de ziyaretçinin toplumsal, bilişsel ve çevresel bakışını saptayarak sergi ve etkinliklerinde çeşitlilik sağlamayı hedeflediği söylenebilir.

Çağdaş müzelerin kültürel çeşitlilik olgusunu çalışmak için özellikle müze eğitimini kullandıkları izlenmektedir. ABD başta olmak üzere pek çok ülkede müze eğitiminin ziyaretçi açısından kültürel ve sosyal boyutta etkili bir öğrenme süreci olarak kabul edildiği ve bu alanda yeni müze eğitimi biçimlerinin uygulandığı belirlenmiştir (Hein, 2001; Crowley and Callanan, 1998). Eğitim kapsamında ulaşılabilirliğin artırılması için müzede teknoloji kullanımı yaygınlaşmıştır. Teknoloji ile bilgi yönetiminin müzelerde kullanılmasının ziyaretçi ile iletişime olumlu yönde yansdığı görülse de, bu yansımının öğrenmeye etkisi bağlamında da düzenli araştırmalar yapılması ve kültürel çeşitliliği göz önünde bulundurarak ziyaretçi geliştirme stratejilerine katkılarının araştırılması gerekmektedir (Boyraz, 2012; Falk ve Dierking, 2002:120).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı özel müzelerde çalışan müze uzmanlarının kültürel çeşitliliğe yaklaşımlarının araştırıldığı bu çalışmada uzmanlara uygulanan taslak ölçme aracında kültürel çeşitliliğin müzede temsili, müzenin toplumsal işlevlerinde kültürel çeşitlilik, sergi tasarımında kültürel çeşitlilik ve müzede eğitimde kültürel çeşitlilik temalarında maddeler yer almıştır. Taslak ölçme aracının uygulanması sonucunda toplam varyansın %31.92'sini açıklayan tek bir faktör altında yer alan 20 maddelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçme aracından alınan puanların artması, müze uzmanlarının kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalıklarının da arttığı anlamına gelmektedir. Müze uzmanları müzenin ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel çeşitliliği temsil eden bir kurum olduğunu ve müzenin, ifade çeşitliliğinin önemli bir temsilcisi olduğunu düşünmektedir. Uzmanlara göre, toplumun kültürel çeşitliliğin bilincinde olmasını sağlamak için müzeler kurslar, toplantılar, seminerler, atölye programları vb. etkinlikler düzenlemelidir. Ziyaretçi araştırması yapmak kültürel çeşitliliğe ilgi ve farkındalığı artırma sürecin en önemli parçalarından biridir. Uzmanlar, ziyaretçi araştırması yaparken temel sosyal, kültürel, tarihi, ekonomik, politik ve eğitsel farklılıkların ve benzerliklerin ayrıntılı olarak araştırılması gerektiğini düşünmektedir. Ziyaretçi araştırması kapsamında sergi, etkinlik, program ve müze işleyişi üzerine ziyaretçi geri bildirimlerinin dikkate alınması gereklidir. Toplumsal işlevler çerçevesinde "farklı topluluklara ulaşma" vurgusunda sözü edilen farklı topluluklar arasında ailelerin ve çocukların ayrı bir yeri vardır ve müzelerde çocuklara yönelik eğitim bölümleri oluşturulması gerekmektedir.

Uzmanlara, sergi ve etkinliklerini planlarken farklı grupların talep ve önerilerini göz önünde bulundurması ve bu gruplarla işbirliği yapılması gerektiğini önemle vurgulamışlardır. Müzenin sergi tasarımı sürecinde ele alınan temaları tarafsız ve eşit koşullarda yorumlayarak sunması, alt sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde kültürel çeşitlilik temalı geçici sergiler açması; ayrıca sergi tasarımı ve etkinlik hazırlanması süreçlerinde engelli ziyaretçileri de göz önünde bulundurarak plan yapması da kültürel çeşitliliği sağlamak bağlamında önemlidir.

Çağdaş kültür politikası bağlamında tüm çeşitliliği ile kültürel mirası koruması, geliştirmesi, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarması için en önemli araçlar müzelerdir. Türkiye müzelerinin bu politika doğrultusunda iyileştirilmesi ve donatılması önemlidir. Türkiye'de ulusal ve yerel boyutlarda çeşitlilik gösteren kültürel doku küreselleşmenin etkisiyle hızı artan tek tipleşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği kültürel tek tipleşme, 21. yüzyılın en önemli kültürel sorunlarından biridir. Küreselleşmenin etkisiyle kültürlerarası diyalog ve etkileşim olanakları artmıştır. Yerel ve ulusal kültürler uluslararası açılım olanakları bulabilmektedir. Bu nedenle kültürel farklılıklar olağanlaşmakta ve geniş bir kabul alanı bulmaktadır. Ulusal ve uluslararası kültür kurumları, birlikler, üniversiteler vb. kurumlar kültürel tek tipleşme tehdidini ciddiye almaktadır. Bu fırsatlar Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini çağdaş müzecilik anlayışıyla buluşturmasını sağlayabilir. Türk kültürünün geçmişini ve zenginliğini, küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı avantaj olarak kullanmak için geniş çaplı envanter çalışmaları yapılarak, bunları yorumlayacak ve sergileyecek çeşitlilikte uzmana sahip çağdaş müzelerin oluşturulması sağlanabilir. Türk kültürünün söz konusu güçlü yanlarını içeren bir ulusal kültür politikası hazırlanarak "kültürel çeşitlilik" konusundaki hedef çalışmaların eksiksiz ve açık biçimde politika maddeleri arasında yerini alması sağlanabilir.

Bu araştırmada kültürel çeşitlilik kavramı çerçevesinde ele alınan tüm müzeler "çeşitlilik yaklaşımı" göz önünde bulundurularak ayrı ayrı değerlendirilebilir. Ölçme aracı daha fazla sayıda müze uzmanına uygulanarak, alınan geribildirimler doğrultusunda geliştirilebilir. Müzecilik konusunda yazılan bilimsel makale, tez ya da projelerin meta analizi yapılarak, "müzede kültürel çeşitlilik" kavramı derinlemesine incelenebilir. Bununla birlikte AB ya da TÜBİTAK vb. kapsamlarla ulusal ve uluslararası destek alarak bu konuya ilişkin gerçekleştirilmiş projelerden oluşan bir "iyi örnekler veri tabanı" oluşturulması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ambrose, T., & Paine, C. (2006). *Museum basics*. (2nd ed.). London: Routledge.
- Barry, B. (2001). *Culture and equality: an egalitarian critique of multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.
- Boyras, B. (2012). İletişim bağlamında müze teknolojileri ve müzelerde enformasyon. *Dokuz Eylül Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 23-33.
- Crooke, E. (2007). *Museums and community*. London: Routledge.
- Crowley, K., & Callanan, M. (1998). Describing and supporting collaborative scientific thinking in parent-child interactions. *Journal of Museum Education*, 23, 12-17.
- Falk, J. & Dierking, L. (2002). *Lessons without limit: How free-choice learning is transforming education*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press
- Falk, J., H. (2009). *Identity and the museum visitor experience*. United Kingdom: Left Coast Press.
- Harrison, D., J. (2005). Ideas of museums in the 1990s. In George Corsane (Ed.), *Heritage, museums and galleries: An introductory reader* (p.38-53). London: Routledge.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin durumu*. 7. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hein, E., G. (2001). Constructivism: more than meaning making, *Museological Review*, 7, 1-17.
- Hudson, S., & Ritchie, R., J. (2006). Promotoing destinations via film tourism: An empirical identification of supporting marketing initiatives. *Journal of Travel Issues*, 44(4), 387-396.
- İnsel, A. (2006). Çokkültürlülük, milliyetçilik, özgürlük, *Radikal İki*, 5-6.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da geç kapitalizmin kültürel mantığı*. Ankara: Nirengikitap.
- Padmini, S. (2009). Representation and relevance: how museums display diversity. In Rainer Ohliger, (Ed.), *Migration in museums: narratives of diversity in Europe*, (p.81-83). Berlin: Edition Network Migration in Europe.
- Parekh, B. (2002). Çokkültürlülüğü *yeniden düşünmek*. (Bilge Tanrıseven, çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Lord, B. (2006). Foucault's museum: difference, representation and genealogy. *Museum and Society*, 4(1), 11-14.
- Lord, G., D. (2007). Museums, lifelong learning and civil society. In Lord, B. (Ed.), *The manuel of museum learning* (p.5-9). New York: Alta Mira Press.
- Message, K. (2006). The new museum. In Mike Featherstone, Couze Venn, Ryan Bishop & John Phillips (Eds.), *Theory, culture & society* (p.603-605), 23 (2-3). London: SAGE Publications.
- Nunnally, J. (1967). *Psychometric Methods*. New York: McGraw Hill Book Co.
- Özgüven, E. İ. (2004). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDRem Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yürüşen, M. (1998). Çeşitlilikten özgürlüğe çokkültürlülük ve *liberalizm*. Ankara: LDT Yayınları.
- Zizek, S. (2001). Çokkültürcülük ya da çokuluslu kapitalizmin kültürel mantığı. *Defter*, 14 (44), 145-147.